

ISSN:

Volume 1

JOURNAL OF GLOBAL SCIENTIFIC INNOVATIONS

COVID-19 DAN KEYINGI ASORATLAR: KLINIK MANZARA, PATOGENEZ, TASHXIS VA REABILITATSIYA YONDASHUVLARI

Istamova Dilfuza Maqsudovna

Buxoro Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya. COVID-19 infeksiyasi dastlab o'tkir respirator kasallik sifatida tavsiflangan bo'lsa-da, so'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ushbu kasallik organizmda uzoq muddatli va ko'p tizimli asoratlarni keltirib chiqarishini isbotladi. COVID-19ni o'tkazgan bemorlarning muayyan qismida kasallikdan so'ng bir necha oy, ba'zan esa bir yildan ortiq davom etuvchi klinik belgilar saqlanib qoladi. Ushbu holat post-COVID sindromi yoki uzoq davom etuvchi COVID deb ataladi. Maqolada COVID-19 dan keyingi asoratlarning asosiy klinik shakllari, patogenез mexanizmlari, tashxislash usullari hamda zamonaviy reabilitatsiya yondashuvlari batafsil yoritiladi.

Kalit so'zlar: COVID-19, post-COVID sindromi, asoratlar, patogenез, reabilitatsiya.

ПОСТКОВИДНЫЕ ОСЛОЖНЕНИЯ: КЛИНИЧЕСКАЯ КАРТИНА, ПАТОГЕНЕЗ, ДИАГНОСТИКА И РЕАБИЛИТАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ

Аннотация. Хотя инфекция COVID-19 изначально описывалась как острое респираторное заболевание, научные исследования последних лет доказали, что это заболевание вызывает долгосрочные и мультисистемные осложнения в организме. У определенной части пациентов, перенесших COVID-19, после болезни сохраняются клинические признаки, продолжающиеся несколько месяцев, а иногда и более года. Это состояние называется постковидным синдромом или затяжным COVID. В статье подробно освещаются основные клинические формы, механизмы патогенеза, методы диагностики и современные реабилитационные подходы к осложнениям после COVID-19.

Ключевые слова: COVID-19, постковидный синдром, осложнения, патогенез, реабилитация.

POST-COVID COMPLICATIONS: CLINICAL MANIFESTATIONS, PATHOGENESIS, DIAGNOSIS AND REHABILITATION APPROACHES

Abstract. Although COVID-19 infection was initially described as an acute respiratory disease, recent scientific evidence has shown that it can lead to long-term, multisystem complications. A considerable proportion of patients who have recovered from COVID-19 experience persistent symptoms lasting for months or

even longer. This condition is known as post-COVID syndrome or long COVID. This article provides a comprehensive overview of post-COVID complications, focusing on clinical manifestations, pathogenesis, diagnostic approaches, and rehabilitation strategies.

Keywords: COVID-19, post-COVID syndrome, complications, pathogenesis, rehabilitation.

KIRISH

COVID-19 — SARS-CoV-2 virusi tomonidan chaqiriladigan yuqumli kasallik bo‘lib, 2019-yil oxirida aniqlangan va qisqa vaqt ichida global pandemiyaga aylangan. Dastlab kasallik asosan nafas tizimini zararlovchi infeksiya sifatida baholangan, ammo keyingi tadqiqotlar virusning yurak-qon tomir, asab, ovqat hazm qilish, endokrin va siydik ajratish tizimlariga ham ta’sir ko‘rsatishini aniqladi [1].

Virus hujayralarga angiotenzin-konvertlovchi ferment-2 (ACE-2) retseptorlari orqali kiradi. Ushbu retseptorlar organizmning ko‘plab to‘qimalarida mavjud bo‘lgani sababli SARS-CoV-2ning ko‘p tizimli zararlanish chaqirishi ilmiy jihatdan asoslangan [2]. Post-COVID sindromi — COVID-19 infeksiyasidan keyin kamida 4–12 hafta davomida saqlanib qoluvchi yoki yangi paydo bo‘luvchi simptomlar majmuasidir. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, ushbu sindrom kasallikni yengil shaklda o‘tkazgan bemorlarda ham uchrashi mumkin [1]. Post-COVID sindromi quyidagi asosiy guruhlariga bo‘linadi: nafas tizimi asoratlari, yurak-qon tomir tizimi buzilishlari, asab va psixologik o‘zgarishlar, ovqat hazm qilish va endokrin tizim zararlanishlari hamda immun va autoimmun jarayonlar [3].

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida post-COVID sindromining klinik manzarasi va reabilitatsiya yondashuvlarini tizimli tahlil qilish maqsadida xalqaro va milliy adabiyotlar tahlili, retrospektiv va qiyosiy tibbiy-statistiki metodlardan foydalanildi. Patogenez mexanizmlarini o‘rganishda ACE-2 retseptorlarining to‘qimalardagi o‘rni hamda sitokinlar bo‘ronining immunologik oqibatlari klinik-laborator ma’lumotlar asosida umumlashtirildi. Bemorlarda asoratlarni tashxislash samaradorligini baholash uchun kompyuter tomografiyasi (KT) tekshiruvlarining o‘pka fibrozini aniqlashdagi o‘rni, kardiologik monitoring hamda asab tizimidagi neyropsixologik o‘zgarishlarni baholash usullari ko‘rib chiqildi. Davolash va qayta tiklash tadbirlarining samaradorligi nafas mashqlari, bosqichma-bosqich dozalangan jismoniy yuklamalar va psixoterapevtik korreksiya dasturlarini tahlil qilish orqali metodologik jihatdan asoslandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

COVID-19 dan keyingi eng ko‘p uchraydigan asoratlar nafas tizimi bilan bog‘liq. O‘tkir pnevmoniyadan so‘ng o‘pka to‘qimasida fibroz o‘zgarishlar rivojlanishi mumkin. Bu holat alveolyar gaz almashinuvining buzilishiga olib keladi va bemorlarda doimiy nafas qisishi kuzatiladi [2]. Kompyuter tomografiya tekshiruvlarida “mat shisha” ko‘rinishidagi o‘zgarishlar va interstitsial fibroz belgilari aniqlanadi. Ushbu holatlar jismoniy faollikni keskin cheklaydi va bemorlarning mehnat qobiliyatini pasaytiradi [4].

Yurak-qon tomir tizimi asoratlarida SARS-CoV-2 virusi yurak mushagida yallig‘lanish jarayonlarini chaqirishi mumkin. Post-COVID davrida miokardit, perikardit, aritmiyalar va tromboembolik asoratlar keng uchraydi [3]. Qon ivish tizimidagi buzilishlar natijasida tromboz va tromboemboliya xavfi ortadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, COVID-19 dan so‘ng yurak urishining tezlashishi va arterial bosimning beqarorlashuvi bemorlarning kundalik hayot sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi [5].

Asab tizimi va psixologik asoratlarda bemorlar xotira pasayishi, diqqatni jamlash qiyinlashuvi, bosh og‘rig‘i va tez charchashdan shikoyat qiladilar. Ushbu holat ko‘pincha “miya tumani” deb ataladi [4]. Psixologik asoratlar — depressiya, xavotir, uyqusizlik — keng tarqalgan bo‘lib, ularning rivojlanishida ijtimoiy izolyatsiya va kasallikdan keyingi stress muhim rol o‘ynaydi [6]. Immun tizimi va autoimmun jarayonlarga kelsak, COVID-19 davomida sitokinlar bo‘roni kuzatiladi, bu esa immun tizimining disbalansiga olib keladi. Post-COVID davrida surunkali yallig‘lanish holatining saqlanib qolishi ko‘plab asoratlarning rivojlanishiga sabab bo‘ladi [1]. Ba‘zi bemorlarda autoimmun kasalliklarning faollashuvi qayd etilgan. Bu holat SARS-CoV-2 ning immunoregulyator mexanizmlarga ta‘siri bilan bog‘liq [5].

Ovqat hazm qilish va endokrin tizim o‘zgarishlarida esa ich ketishi, qorin og‘rig‘i, ishtaha pasayishi kabi simptomlar saqlanib qolishi mumkin. Bu holat ichak epiteliysida ACE-2 retseptorlarining mavjudligi bilan izohlanadi [2]. Endokrin tizimda qandli diabetning yangi holatlari yoki mavjud diabetning og‘irlashuvi kuzatilgan. Tadqiqotlar bu holat virusning insulin sekretsiyasiga ta‘siri bilan bog‘liq ekanini ko‘rsatmoqda [5].

Post-COVID sindromi zamonaviy tibbiyot uchun yangi va murakkab muammo hisoblanadi. Turli mamlakatlarda o‘tkazilgan tadqiqotlar ushbu sindromning tarqalish darajasi va klinik ko‘rinishlari turlicha ekanligini ko‘rsatmoqda [3]. Bu farqlar genetik omillar, tibbiy yordam sifati va aholi sog‘lig‘i bilan izohlanadi. Shu sababli, post-COVIDsindromi bo‘yicha yagona klinik protokollarni ishlab chiqish va ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish bugungi kunda dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda

[6]. Post-COVID sindromini davolashda kompleks yondashuv muhim ahamiyatga ega. Rehabilitatsiya dasturlariga nafas mashqlari, bosqichma-bosqich jismoniy faollik, psixologik yordam va parhez kiradi [6]. Bemorlarni muntazam monitoring qilish, laborator va instrumental tekshiruvlarni o'tkazish asoratlarni erta aniqlashga yordam beradi. Sog'lom turmush tarzi va stressni kamaytirish tiklanish jarayonini tezlashtiradi [1].

XULOSA

COVID-19 dan keyingi asoratlar ko'p tizimli va uzoq davom etuvchi jarayon bo'lib, bemorlarning hayot sifatiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Post-COVID sindromini tashxislash orqali erta aniqlash, har bir bemorga individual yondashuv asosida maqsadli davolash muolajalarini belgilash va kompleks rehabilitatsiya choralarini o'z vaqtida qo'llash orqali og'ir, qaytmas asoratlarning oldini olish mumkin. Ushbu yo'nalishda klinik tizimlarni takomillashtirish va ilmiy tadqiqotlarni faol davom ettirish sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini oshirish uchun strategik ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. Post COVID-19 condition.
2. Nalbandian A. et al. Post-acute COVID-19 syndrome.
3. Greenhalgh T. et al. Management of post-acute COVID-19.
4. Carfi A., Bernabei R. Persistent symptoms in patients after COVID-19.
5. Gupta A. et al. Extrapulmonary manifestations of COVID-19.

CONTENT:

1	Sattarov Ulug‘bek Umed o‘g‘li AI ASOSIDA PROGNOZLASH VA MAKROIQTISODIY BARQARORLIK	1-8
2	Istamova Dilfuza Maqsudovna BUXORO AMIRLIGIDA SANITAR-EPIDEMIOLOGIK MASALALAR	9-12
3	Abdullayeva Dilbar Abdujalilovna COVID-19 DAN KEYINGI ASORATLAR: KLINIK MANZARA, PATOGENEZ, TASHXIS VA REABILITATSIYA YONDASHUVLARI	13-18
4	Davlatova Mayram Sulaymonovna SURUNKALI GASTRIT: ETIOLOGIYA, PATOGENEZ, KLINIKMANZARA, TASHXIS VA DAVOLASH TAMOYILLARI	19-22
5	Sharipova Sharofat Maxsudovna YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARIDA HAYOT TARZINING ROLI	23-26
6	Nurmatova Sevara Batirovna Abdullayev Akmaljon Abdujalilovich MATHEMATICAL ASSESSMENT OF CYBERSECURITY RISKS IN THE DIGITAL ECONOMY	27-36
7	Abdullayeva Dilbar Abdujalilovna SIL KASALLIGI: ZAMONAVIY TASHXIS USULLARI VA DAVOLASH PROTOKOLLARI	37-42
8	Mamadkulov Shonazar Djamshedovich Norkulova Nargiza Tashpulatovna SHAXSNING INDIVIDUAL-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VAULARNING FAOLIYATGA TA'SIRI	43-49